

Stanislava
Jarolímková

CO V UČEBNICÍCH NEBÝVÁ 1

aneb **Čeští panovníci,**
jak je (možná) neznáte

motto

MOTTO

CO <sup>Stanislava
Jarolímková</sup>
V UČEBNICÍCH
NEBÝVÁ 1

aneb Čeští panovníci,
jak je (možná) neznáte

1. díl

(Od Sába k Ludvíku Jagellonskému)

Praha 2012

*Tuto knihu věnuji
Martině a Ondrovi*

© Stanislava Jarolímková, 2006
Illustrations © Jiří Filípek, 2006
Cover © Vendula Volkmerová, 2006

ISBN 978-80-7246-622-1

ÚVOD

Každý z nás si odnesl ze školy alespoň matné povědomí o takových postavách české historie, jako byl Sámo, Přemysl Oráč, Karel IV., Marie Terezie a její syn Josef II. či František Josef I. Ti pilnější znají českých knížat, králů a císařů více a ovládají i mnohá důležitá data, klíčové bitvy či války a významné listiny.

O samotných českých panovnících jako lidech toho však většinou víme pramálo, neboť v učebnicích na to nezbyvá místo. Málo toho víme obvykle i o některých okolnostech, zvyklostech či motivacích provádějících jejich panování.

Tato knížka neslibuje, že převrátí dosavadní poznatky o minulosti našeho národa vzhůru nohama. Místo toho se „jen“ pokusí ukázat české panovníky tak, aby se čtenáři při zmínce o nich vynořila alespoň jedna konkrétní zajímavost s nimi či s jejich dobou spojená, neboli aby tyto postavy české historie už nebyly pouhými nositeli jména a titulu, ale staly se konkrétními lidmi.

Doufám, že čtení to bude zajímavé i trochu poučné.

Podotýkám, že nejsem profesí historikem, takže jsem si – odborníci necht' prominou – dovolila nezabředat do všech nesmírně složitých vztahů, vazeb a pleťů, které oněm vyvolencům komplikovaly život, protože by toto odpočinkové čtení zbytečně zatěžovaly.

Představuji opravdu všechny české panovníky, včetně těch, kteří se českou historií jen mihli, a včetně několika přemyslovských knížat, o nichž se mi nepodařilo získat „neučebnicová“ fakta; pasáže o nich jsem označila slůvky „SPIŠE PRO ZVÍDAVÉ“.

První díl, který držíte v ruce, zahrnuje období od Sába po Ludvíka Jagellonského, a díl druhý, který vyjde během několika týdnů, bude věnován Habsburkům na českém trůně.

Knihu můžete pochopitelně číst na přeskáčku.

I tak možná dojdete brzy k závěru, že těmto tzv. slavným většinou nebylo co závidět.

Stanislava Jarolímková

„Asi“, „možná“, „neví se“, „pravděpodobně“, „snad“, „zřejmě“ – tato slova se budou v našem vyprávění vyskytovat zejména zpočátku velmi, velmi často.

Důvody jsou dva.

Jednak se především z nejstarší historie nedochoval dostatek přesvědčivých, nezpochybnitelných důkazů, jednak písemné prameny – ať už anály (tj. krátké záznamy o zajímavých událostech), či podrobnější kroniky – nejsou příliš spolehlivé. Někdy se sice jejich autoři dopouštěli nepřesností nechtěně, ale někdy šlo o záměr: zejména kronikáři přizpůsobovali text svým představám a promítali do něj své osobní sympatie či antipatie.

K dalším chybám docházelo při opisování a citování textů; opisovači totiž nepovažovali za nic špatného, když některé pasáže vynechali nebo vepsali nové, smyšlené. A protože jeden kronikář opisoval od druhého a přidával či ubíral dle libosti, šířily se omyly a chyby jedna radost.

Důvodem oněch zpochybňujících slůvek je ovšem také fakt, že v mnoha údajích se bohužel navzájem liší i novodobé zdroje.

Základní životopisná data týkající se panovníků byla upravena většinou podle osmidílné Všeobecné encyklopedie Diderot.

Kniha je psána tak, aby povídání o každém panovníkovi bylo srozumitelné i bez přečtení pasáže o jeho předchůdcích, nástupcích, příbuzných apod.

NEŽ PANOVNÍCI ZAČALI PANOvat

Za to, že naše vlast leží uprostřed Evropy, vdčíme svým slovanským předkům, kteří se na přelomu 5. a 6. století vydali z oblastí severně od Karpat směrem na západ. Tehdejší putování Slovanů do nového domova mělo pochopitelně do pohodlného „turistického výšlapu“ velmi daleko. V oné době byla totiž téměř celá Evropa tak hustě porostlá lesy, že – s trochou nadsázky řečeno – kdyby ji chtěla třeba od severu k jihu přeskákat veverka, nemusela by přitom v podstatě vůbec seskočit ze stromů a dotknout se tlapkami země.

Do míst, kde se dnes rozkládá Česká republika, dorazili naši předkové zřejmě ve dvou vlnách – počátkem a v druhé polovině 6. století. Nejdříve začali obývat především nezalesněná území kolem moravských řek a pak část z nich pokračovala pravděpodobně Dyjskosvrateckým úvalem (který najdeme na mapě jižně od dn. Brna) podél řeky Svitavy a dál až do českého Polabí. Zastavili se na linii táhnoucí se od ústí Labe k Řecku, protože v dalším postupu na západ k Atlantskému oceánu jim zabránil franský* panovník Karel Veliký.

* **Frankové**, jejichž jméno souvisí se slovem „die Freien“, tj. „svobodní“, hráli v životě našich předků významnou roli řadu staletí. Tito příslušníci jednoho z germánských kmenů porazili v 5. století Římany, založili mocnou říši zahrnující velkou část západní Evropy a postupně ovládli i další germánské kmeny. V 8. století korunoval římský papež jednoho z jejich panovníků (Pipina III.) králem, ovšem chtěl za to od něj slib, že ho bude chránit a že pomůže vytvořit samostatný papežský stát. Novopečený král slovo dodržel, což byl začátek propojení franské říše s římskými papeži, které v dalších staletích výrazně ovlivňovalo poměry v Evropě. Papežové byli na

franské říši ovládající tehdy Itálii dlouho závislí a jeden z nich (Lev III.), kterého franský král Karel Veliký dosadil na papežský stolec, šel ve své lísavosti tak daleko, že svého zmíněného dobrodřeje roku 800 překvapil zcela nečekaným dárkem: korunoval ho císařem.

Území, kde se Slované usadili, ovšem nebyla neobydlená, protože zde původně žili Keltové* a již zmínění Germáni**.

* **Keltové**, o jejichž pravlasti vedou historici diskuse, obývali původně dn. jižní Německo a severní Francii, a pak se postupně rozšířili za Pyreneje, Apeniny, na Balkán a do Malé Asie. Bývali 160 až 170 cm vysokí, světlolvasí (snad se do tohoto odstínu i barvili), modroocí a vyznačovali se vysokou úrovní znalostí a dovedností: znali mj. pilu, nůžky, emailování kovů i vaření piva, zejména z ječmene. Z jihu je postupně začali ohrožovat Římané a ze severu Germáni, a tak na přelomu letopočtu buď ze svých domovů odešli, nebo se asimilovali. V dn. Čechách byl usazen zřejmě mezi 4. až 2. stoletím př. n. l. keltský kmen zvaný Bójové („Boiové“, „Boiohaemum“, v překladu „Strašní“); jeho příslušníkům se tu líbilo proto, že toto území bylo křižovatkou tranzitních obchodních cest, nalezištěm nerostů a mělo úrodnou půdu.

** Od 30. do 20. let 1. století př. n. l. se v české kotlině usadil **germánský kmen Markomanů** (což bývalo překládáno jako „Hraničáři“, ale podle novějších výzkumů je prý správnější překlad „Jezdci“). Krátce nato dorazili na Moravu **germánští Kvádové**. Na území naší dn. republiky zůstali téměř 600 let.

Centrem prvního slovanského osídlení na území dn. Čech se stala **sopka Říp**, jejíž indoevropské jméno znamená v překladu „Hora“. Zřejmě upoutala pozornost nově příchozích tím, že byla **nezalesněná** – stromy tu vyrostly teprve v 19. či spíše ve 20. století. Až do 8. století prý ležel Říp v přesném geografickém centru obydleného území – stačilo by udělat ko-

lem něj kružnici o poloměru asi 75 km. Postupně se však toto centrum posunulo blíže k Praze, takže v 9. až 11. století se nacházelo kdesi u Ládví, tj. u severního okraje dn. metropole.

Protože naši předkové nepobili Germány, kteří neodešli, ale uzavírali s nimi sňatky a učili se od nich všemu důležitému, dostali od nich přízvisko „**holubičí povahy**“. To však neznamenalo, že neuměli vzít do ruky zbraň. Slované to uměli a **byli zdatnými a nemilosrdnými bojovníky** – jinak by totiž nepřežili. Coby válečníci používali boj ze zálohy či šípy napuštěné jedem, nepřátele oslabovali krádežemi koní a děsili hlukem, uměli plavat na zádech pod vodou a dýchat přitom pomocí dutých stébel držných v ústech. Byli i dobrými jezdci a od 7. do 8. století znali ostruhy a uzdy s kovovým udidlem. Dokázali být také jaksepatří krutí – byť v intencích doby: své nepřátele házeli do ohně, naráželi je na kůly a utloukali je palicemi a kyji. Teprve později začali brát některé zajatce jako otroky, ačkoliv nešlo o otroctví římského typu: Slované je využívali pouze krátkodobě a pak jim dali vybrat, zda se chtějí vrátit za náhradu domů, nebo s nimi žít jako svobodní lidé.

PANOVNÍCI NASTUPUJÍ

Prvním státním útvarem na území bývalého Československa se stala říše, kterou založil

KNÍŽE SÁMO

*? – asi roku 658/659; vládl zřejmě od roku 626

JAKO OCHRANKA VYDĚLÁVAL VÍC

Tento známý kupec pocházel možná z dn. Francie (z okolí města Sens ležícího jihovýchodně od Paříže), možná z Belgie (z jihobelgického kraje Soignies). Patřil sice mezi obyvatele franské říše, ale ta byla mnohonárodnostní, takže nemusel být Frank rodem; podle historiků šlo spíše o příslušníka některé negermánské složky. Jeho jméno, v počestělé formě psané s dlouhým „á“, možná nebylo jménem vlastním; mohlo jít o titul absolutistického panovníka, samovládcе, přijatý teprve po panovnické volbě.

V době, kdy Sámо vstoupil do české historie, putovaly kupecké karavany – a on s nimi – v Evropě mezi severem a jihem i mezi západem a východem po obchodních stezkách vedoucích především podél řek. Přepadávali a okrádali je loupeživí Avari*.

* **Avari** přišli ze Střední Asie, usadili se na území dn. Maďarska a podnikali výpady zejména do snadno přístupných rovinatých oblastí; proto je Čechy obklopené hraničními horami nelákaly. Nosili vlasy v horní části hlavy vyholeně a v dolní splétané do dvou copů zdobených v týle sponami či stuhami. Protože bývali „srostlí“ se svými koni, připadali Slovanům jako obři – i když zřejmě měřili v průměru 160 cm. Čepele jejich šavlí byly zakřivené proto, aby způsobovaly větší řezné rány, a luky z kostěných a rohových částí s typicky dvojitým prohnutím měly větší dostřel a průraznost. Avari naučili Středoevropany zřejmě chovat buvoly a pomohli jim rozšířit chov husí.

Ti trápili i Slované žijící na území dn. Moravy. Přijížděli k nim vraždit, loupit a každoročně přezimovat; během té doby jim museli „hostitelé“ sloužit – včetně toho, že jim dávali k dispozici své ženy.

Sámo vstoupil do naší historie někdy v roce 623 či 624, kdy se svým ozbrojeným doprovodem dorazil opět do slovanské oblasti zvané Marchfeld neboli Moravské pole*.

* **Moravské pole**, s nímž se setkáme ještě dvakrát u Přemysla II. Otakara, nebylo samozřejmě „obyčejné“ pole. Nazývala se tak úrodná nížina rozkládající se kolem soutoku řek Moravy a Dunaje severovýchodně od Vídně. Byla důležitá mj. tím, že se na ní křížily dvě tranzitní obchodní stezky: jedna vedoucí z franské říše na východ a druhá spojující oblasti kolem italské řeky Pád přes tzv. Moravskou bránu s Baltem. Moravské pole prý bylo **dlouhé 50 km** (dva dny cesty) a **20 km široké**.

Hodlal zde pro jistotu počkat na další kolegy, aby společně s nimi zamířil do Itálie, kde chtěl nakoupit mj. další otroky. (Neví se, zda byli jeho jediným zbožím či jedním z mnoha artiklů, mezi něž mohly patřit i zbraně.) A protože opět hrozil nájezd Avarů, rozhodl se proti nim zasáhnout.

Při střetnutí osvědčil nejen **statečnost**, ale i **schopnosti stratéga** a znalce umění zacházet se zbraněmi; v tom měl cvik, protože obchodování se bez této dovednosti tehdy neobešlo. Obchodníci museli totiž často bojovat jak proti těm, kteří je přepadávali, tak v případě potřeby proti „zboží“, tj. po svobodě toužícím otrokům. **Past**, kterou avarským nájezdníkům Sámo tehdy připravil, byla dobře promyšlená: měla podobu „uličky“ tvořené **ozbrojenci schovanými v houští z vrbiček**. Jakmile do ní Avari vjeli, napadl je na Sámův pokyn ze zadu slovanský oddíl a díky tomu byli nakonec poraženi.

Slované za to Sámova velebili a vděční mu byli i obchodníci. Od té doby sváděl v případě potřeby s Avary půtky a kolegové mu za takto zajištěnou bezpečnost ochotně platili. Jemu to vynášelo zřejmě více než obchod, a tak nebylo divu, že s návratem k původní profesi nespěchal. Navíc si možná ještě přivydělával tím, že na oněch „dálnicích“ vybíral od kupců clo.

KNÍŽE S HARÉMEM

Poté, co Sámopal postavil stálé vojsko, přijali ho Slované zřejmě roku 626 za svého knížete (titul král, který se někdy u jeho jména v historických pramenech objevuje, je méně pravděpodobný). Tím mu umožnili založit první státní útvar na území dn. České republiky (i bývalého Československa), známý jako Sámopalva říše.

Těžko rozhodnout, zda ze strany Sámopal šlo o nezištnou snahu pomoci Slovanům a kolegům-kupcům. Možná si spíše hodlal i nadále **vydělávat pohodlnějším způsobem** než trmácením se po obchodních stezkách. Ovšem podle historiků nelze vyloučit, že ve skutečnosti plnil jisté **tajné poslání**. Třeba prý to bylo tak, že Sámopalva říše vznikla na franskou objednávku, aby tvořila jakýsi nárazník mezi Franky a Avary, nebo byl Sámopal špiónem, který měl sbírat informace o zdejších poměrech pro případné franské vojenské výpravy. Rozluštění se ovšem tyto domněnky nedočkají.

Sámopalva říše je sice označována za první pokus o založení státu na území bývalého Československa, ale fakticky tvořila pouze volnou konfederaci slovanských kmenů. Její jádro bylo zřejmě mezi Znojmem a Bratislavou a kromě dalších částí Moravy, dn. Slovenska a dn. Maďarska k ní patřily i Čechy. Nutno ovšem přiznat, že Sámopalvi nahrál fakt, že tehdy už byli Avari za zenitem své slávy*, a navíc mezi sebou začali bojovat o moc.

* Došlo to s nimi až tak daleko, že koncem 8. století byla jejich říše vyvrácena a v roce 805 si naopak stěžovali u franského panovníka Karla Velikého na to, že jsou utlačováni Slované.

Sámopalvi však nekomplikovali život pouze tito nomádi, nýbrž musel bojovat i proti Frankům. Jejich tehdejšímu vládci (Dagobertovi) se totiž nelíbil poměrně silný slovanský soused, a tak se pokusil Sámopalva říši zničit. V roce 631 se jeho vojsko útočící ve třech proudech střetlo s vojskem Sámopalovým u pohraničního hradu Wogastisburgu; kde to přesně bylo však do dnes nikdo neví. Sámopalvi bojovníci odolávali třídnímu obléhání, ale nakonec zvítězili a získali obrovskou kořist. Podle legendy nabídl dokonce

Dagobert Sámovi za manželku svoji dceru Norburgu, ale dívka raději uprchla do lesů a stala se poustevnicí.

Sámo vládl přes třicet let a za tu dobu stihl mj. přivést s **dvanácti ženami** (zřejmě dcerami knížat jednotlivých volně připojených oblastí) na svět **37 dětí**, z toho 22 synů a 15 dcer. Poté, co roku 658 či 659 zemřel, rozpadla se jeho říše na jednotlivá knížectví.

Od té doby až do konce 8. století v historických pramenech informace o dění na území dn. Čech a Moravy chybějí; pro kronikáře jsme prý byli nezajímavým územím, na němž se nedělo nic, co by podle nich stálo za zaznamenání.

O SLOVO SE PŘIHLÁSILI MORAVANÉ

V dalším období převzal státopornou korouhev kmen Moravanů. Z nich se na přelomu 8. a 9. století zviditelnili Mojmirovci, pod jejichž vedením Morava expandovala na východ, na území dn. jihozápadního Slovenska.

KNÍŽE MOJMÍR I.

*? – tpo r. 846; vládl v letech 830–846

NEMĚL RÁD KONKURENCI

Mojmír I., první historicky doložený moravský vládce a zakladatel rodu či rodiny Mojmirovců, nebyl samozvancem. Do své funkce byl zvolen ostatními knížaty zastupujícími další mocné moravské rodiny, které Mojmirovcům přiznaly dědičnou vládu. Nebyl ani samovládcem, protože se zpočátku musel o zásadních rozhodnutích radit s ostatními knížaty. Jeho jméno psané původně Moimar či Moymar prý mohlo souviset s označením Moravanů. Svoji říši se sice snažil vnitřně posílit, ale zároveň ji nehdlal zcela vymanit z vlivu Franků, takže jim prý platil tribut*.

* Placení **tributu** – ať v naturáliích, či v penězích – bývalo tehdy zcela běžným způsobem uznání převahy jednoho jedince (v tomto případě vládce) nad druhým, a tím pádem formou zajištění klidu a míru. Proto se mu říkalo „tributum pacis“ neboli „daň z míru“. Platební disciplína moravských i českých vladařů často závisela na síle konkrétního franského panovníka, a tak někdy „zapomínali“ platit, a čekali, jestli přijede či nepřijede udělat pořádek. V zásadě ale vazbu k Frankům považovali jednak za oporu proti dalším domácím zájemcům o trůn, jednak (zejména později) za výraz příslušnosti ke komplexu evropských křesťanských zemí. Odměnou jim bylo to, že dostávali formálně „své“ země jako léno, neboli jako propůjčené či pronajaté území.

Starosti mu dělal ambiciózní Pribina, tzv. údělný (údělem se nazývala část říše) kníže, působící na Nitransku ve funkci místodržitele. Naznačuje to prý jeho jméno znějící původně Priwina, které souviselo s latinským slovem „privignus“, tj. „levoboček“.

Ke znepokojení měl Mojmír I. vážné důvody. Za prvé Pribinův úděl byl zřejmě větší než jeho říše, za druhé se tento údělník snažil na něm dosáhnout maximální možné míry samostatnosti a do třetice sympatizoval s Franky; dokonce se oženil s jistou vznešenou franskou ženou a postavil kostel zasvěcený náboženství, které se Frankové snažili šířit – křesťanství*.

* **Křesťanství** se odštěpilo od židovské víry již v římské říši a oficiálním náboženstvím se stalo roku 391. Postupně vznikla **dvě** křesťanská **centra**: západní, jímž se stal Řím, kde působil papež, a východní; tím byl Cařihrad, v němž sídlil tzv. patriarcha, což byl v jedné osobě světský i církevní vládce. Obě centra používala jako symbol kříž, ale za římským křesťanstvím stála franská říše, takže je historici hodnotí jako primitivně bojovnější, zatímco za křesťanstvím východním stála civilizovanější říše byzantská. K formálnímu rozdělení křesťanství na římské katolictví používající latinu, a řecké pravoslaví používající řečtinu došlo roku 1054.

KŘEST JAKO OBRANA

A tak Mojmír I. zvolil nejjistější řešení: Pribinovo území připojil ke své říši a rovněž přijal křesťanství. Předpokládal, že jako vyznavače stejné víry ho Frankové nebudou ohrožovat. Neoficiálně to udělal v roce 830 a oficiálně o rok později, kdy se jako první z panovníků vládoucích na území dn. České republiky **ponořil do kádě s vodou**, neboli se dal pokřtít.

Pro obyvatele jeho země se tím ovšem nic nezměnilo. V té době byl totiž křest soukromou záležitostí panovníka a oni se mohli svobodně rozhodnout, zda ho budou či nebudou následovat*.

* Rozhodování, zda přistoupit či nepřistoupit ke křtu ale neměli Mojmirůvi poddaní snadné. Báli se totiž, zda by byl nový bůh stejně spolehlivý a přístupný jako jejich generacemi předků prověřený tzv. pohanští bohové, jichž se mohli dotýkat (mívali podobu stromů, kamenů, pramenů apod.) a které mohli žádat i o takové „drobnosti“ (jež byly ve skutečnosti životně důležité), jako je déšť, dobrá úroda či zdraví. Naproti tomu křesťanský neviditelný a nehmateľný bůh jim byl nepochopitelný, vzdálený a mnohdy se ho spíše báli.

Přesto byl Mojmir I. za ne zcela jasných okolností nahrazen svým synovcem Rastislavem. Zřejmě to souviselo s tím, že Mojmir dobyl území mezi Dyjí a Dunajem, na které si brousila zuby franská, resp. Východo-franská říše*.

* **Franská říše** vytvořená v 5. století se roku 843 rozpadla na dvě části: západně od Rýna vznikla Západofranská říše (z níž se později vytvořila Francie) a východně od této řeky se rozkládala říše Východofranská (zahrnovala zejména pozdější Německo), která byla – jak uvidíme – pro další život našich slovanských předků velmi důležitá. Důležité bylo i to, že Východofranská říše se roku 911 dále rozpadla na samostatná vévodství (Bavorsko, Sasko, Švábsko, Fransko a později Lotrinsko), spravovaná domácími dynastiemi.

CO JEŠTĚ STOJÍ ZA ZMÍNKU:

- Protože Morava byla co do šíření křesťanství „polem neoraným“, přicházeli sem již za vlády Mojmíra I. franští duchovní, aby získali co nejvíce nových věřících. Kupodivu **zpočátku** nehovořili k Moravanům latinsky, ale **slovanským, a tedy srozumitelným jazykem**. Za důkaz toho považují historici fakt, že údajně počátkem 9. století byly v Bavorsku latinské a německé náboženské texty přeloženy (a latinkou zapsány) do západoslovanského dialektu.

Někteří z těchto kněží hovořili slovanským jazykem obstojně, jiným to šlo hůře, ale všichni prý sledovali především zájmy panovníka, který je vyslal.

- Podle některých pramenů nazval byzantský císař Konstantin Porfyrogennetos v 10. století říši Mojmíra I. Velkou Moravou.

KNÍŽE RASTISLAV

*? – tpo r. 870; vládl v letech 846–870

NEVDĚČNÝ ODCHOVANEC

Rastislav nebyl typem absolutistického panovníka, protože nad jednotlivými částmi své země nechával vládnout další mojmírovská knížata, jimž ponechal poměrně značnou suverenitu.

Přestože byl zřejmě vychován na východofranském dvoře a na moravský trůn ho dosadil tamní král (Ludvík II. Němec, panující původně v Bavorsku), projevil vůči franské říši nedostatek vděku. Své nepřátelství k Frankům sice nedával otevřeně najevo, ale snažil se co nejvíce zredukovat jejich vliv.

Frankové se sice několikrát pokusili udělat se zbraněmi v rukou na Moravě pořádek, ale mnoho nezmohli. Rastislav se nejen nelekl, ale někdy před rokem 855 obsadil dosud neobydlená území mezi Dunajem a Dyjí, která mohla Frankům sloužit jako místo nástupu proti centru Velkomoravské říše, což západní sousedé kvalifikovali jako projev otevřeného nepřátelství.

I Rastislav (stejně jako Mojmír I.) se chtěl proti případnému ohrožení ze strany západního souseda bránit přijetím křesťanství. Byl ale liška podšitá, protože zřejmě **hodlal zřídit samostatnou moravskou církevní organizaci, nezávislou na franském** (resp. pasovském) **biskupství**. K uskutečnění tohoto záměru ovšem potřeboval biskupa a učitele schopné vyložit jeho lidu srozumitelně „pravou křesťanskou víru“.

PÍSMO A ROZŽHAVENÉ KŮLY

Nejprve se Rastislav s tímto požadavkem obrátil kolem roku 861 na římského papeže (Mikuláše I.). Ten však nereagoval, nebo nereagoval dostatečně rychle, protože Řím již tehdy nebyl nakloněn používání národních jazyků při bohoslužebných obřadech. A tak velkomoravský panovník někdy v roce 862 požádal o totéž císaře byzantské říše (Michaela III.).

Výsledkem byla známá mise vedená Cyrilem a Metodějem*, kteří již měli zkušenosti se šířením křesťanství na Krymu.

* Starší **Metoděj** (815–885) byl původně **světským úředníkem** a do kněžského stavu vstoupil teprve v pozdějším věku; v době cesty na Moravu mu bylo asi **48 let**, a dočkal se vysvěcení na arcibiskupa. Mladší **Konstantin neboli Cyril** (827/8–869) byl knězem, zabýval se filosofií (měl proto přezdívku Filozof) a ovládal řadu cizích jazyků (řečtinu, latinu, arabštinu, hebrejštinu). Zemřel v Římě, kde byl také pochován, ale o místo posledního odpočinku Metoděje se stále vedou spory: možná byly jeho ostatky uloženy v kostele v Mikulčicích na Hodonínsku, možná ve Starém Městě na Uherskohradištsku.

Na Moravu přišli na podzim roku 863 či na jaře roku 864 a zůstali zde do roku 866; Cyril se sem znovu vrátil po bratrově smrti jako papežský legát neboli vyslanec.

Konstantin sestavil nový spisovný jazyk zv. staroslověnština (či církevněslovanský jazyk), který byl určen pro náboženské texty. Jeho základem se stal makedonský dialekt, jímž se mluvilo v okolí rodiště obou bratrů – Soluně, obývané Řeky i Slovany. Od mluveného jazyka se staroslověnština lišila větnou stavbou. Protože přepisovat slova tohoto jazyka stávající řečnou či latinskou abecedou bylo obtížné, vytvořil Konstantin z upravených malých písmen řecké alfabety (obdoby naší abecedy) novinku – písmo zv. hlaholice*.

* Až **do té doby bylo u nás písmo věcí prakticky neznámou** a psát uměl pouze úzký okruh osob, většinou z řad cizinců. Používali písmo latinské, tzv. karolinskou minuskulu, což byla malá abeceda latinky, kterou kvůli snazšímu psaní zavedl ve své říši Karel Veliký a kterou k nám oni cizinci přinesli. Karolinská minuskula u nás po krátkém užívání hlaholice zdomácněla, vznikaly její okrasné i praktičtější varianty a v 9. až 13. století se jí psaly literární i úřední texty.

Rastislava nakonec neudolali Frankové, ale zradil ho synovec Svatopluk, který jim ho z touhy po moci roku 870 vydal. Frankové Rastislava v listopadu téhož roku rozžhavenými kůly oslepili a nechali ho zemřít ve vězení některého bavorského kláštera.

O Rastislavově manželce, zřejmě dalmatské kněžně Miloslavě, toho historici mnoho nevědí.

KNÍŽE SVATOPLUK I. MORAVSKÝ

*? – †894; vlády se ujal r. 871

PRO MOC BY UDĚLAL VŠECHNO

Dlouhovlasý Svatopluk bývá líčen nejen jako muž holdující bezuzdnému životu, ale především jako člověk lstivý, krutý a schopný i ochotný udělat pro moc cokoliv.

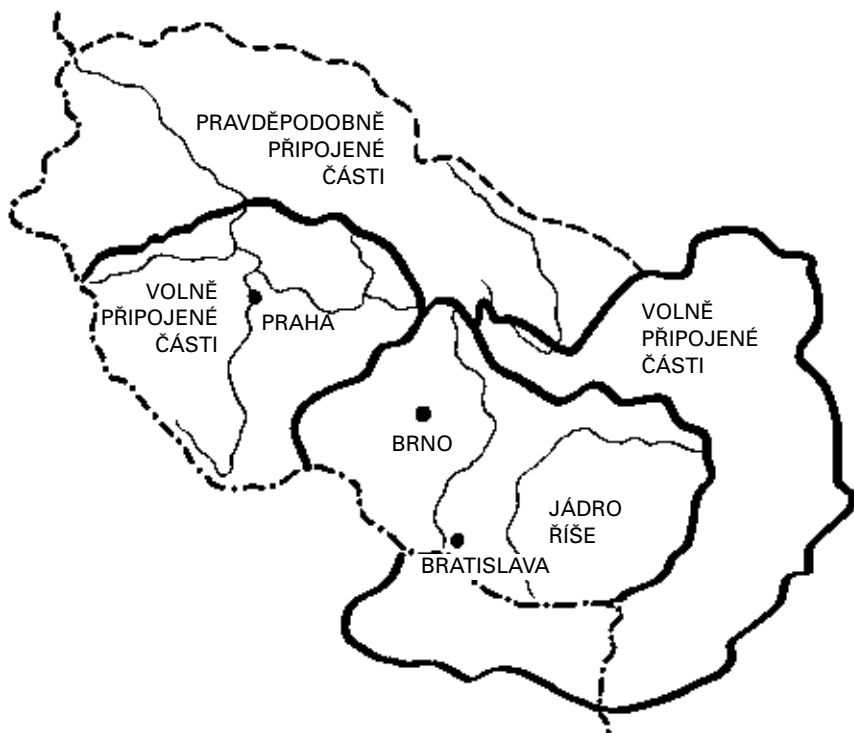
Tato jeho charakteristika zřejmě nepřeháněla.

Původně panoval v bývalém nitranském knížectví a byl tedy něčím jako spoluvladařem strýce Rastislava. To mu však nestačilo – chtěl vládnout sám: proto počátkem roku 870 odtrhl své území od Moravy, začal se paktovat s Franky, a když ho za to chtěl strýc nechat zabít, lstí ho zajal a vydal jim ho. Frankové Rastislava v listopadu téhož roku obvinili z porušení věrnosti, připravili ho rozžhavenými kůly o zrak a uvrhli ho do vězení kteréhosi bavorského kláštera, kde zemřel.

Zpočátku ale Svatopluka čekalo zklamání, protože na Moravě se po Rastislavovi ujali vlády dva franští místodržící, zatímco jemu opět zbylo pouze Nitransko.

Svým chleboďárcům sice slíbil poslušnost a placení tributu, ale zároveň hledal způsoby, jak co nejvíce omezit jejich vliv. Získával stále pevnější pozici, což se samozřejmě Frankům nelíbilo, a tak i jeho načas zajali a na svém území uvěznil. Když však na Moravě vypuklo proti franským místodržícím povstání a vlády se ujal příbuzný Mojmírovců, kněz Slavomír, Frankové nejenže Svatopluka osvobodili, ale navíc ho postavili do čela svého vojska a poslali ho na Moravu.

A co v téhle zapeklité situaci udělal on?

Říše Mojžírovců v době největšího rozmachu

Jakmile se vrátil s franským požehnáním domů, přešel ke svým, tj. k Moravanům, a v jejich čele porazil franské vojsko, které sám přivedl. Díky tomu se roku 871 ujal na dalších třiadvacet let vlády na Moravě.

JISTOTA JE JISTOTA

Svatopluk I. došel k závěru, že papež je mocnější než všichni světští panovníci dohromady, a tak se rozhodl získat jeho přízeň. Aby se mu zalíbil, roku 885 či 886 prý uvěznil a pak vyhnal byzantské kazatele* a povolal římské latiníky.

* Dnes je pro nás nesnadno pochopitelné, proč bylo kolem mise soluňských bratří tolik rozruchu a proč byli o pár let později jejich **žáci vyháněni a dokonce prodáváni do otroctví**. Vždyť cyrilometodějská liturgie nebyla zřejmě v rozporu s liturgií římskou, jen se při ní hovořilo nikoliv latinsky, nýbrž slovanským jazykem! Církev proto měla kvitovat s povděkem, že lidé, kteří kněžím rozuměli, se mohli dát snáze přesvědčit, aby se stali křesťany. Přesto tomu tak nebylo. Na druhé straně se však nelze divit negativním reakcím. Překlad bohoslužebných textů do slovanského jazyka byl totiž tehdy navýsost revolučním činem, protože mnozí teologové věřili či hlásali, že Bůh má rád pouze latinu, řečtinu a hebrejštinu.

Svatopluk I. Moravský vytvořil na tehdejší poměry neobvykle rozsáhlou říši, k níž patřily i Čechy. Jistou zásluhu na její rozloze měl ale fakt, že Frankové byli v té době již oslabeni vnitřními rozbroji, takže Moravané si mohli dovolit více zlobit a neposlušovat. Samozřejmě tato říše netvořila kompaktní celek. Svatoopluk I. Moravský ovládal pouze její centrum, zatímco okrajové části byly volně připojené a pochopitelně se snažily o odtržení, takže do mnohých oblastí dosazoval „domorodé“ místodržitele. V Čechách se jím stal první historicky doložený přemyslovský kníže Bořivoj. Když ovšem Bořivoj zemřel, dostal zřejmě Svatoopluk strach, že by na český knížecí stolec nastoupil panovník vůči němu méně vstřícný, a tak v duchu zásady, že jistota je jistota, vládl Čechám sám.

SKLENĚNÁ OKNA – TAKOVÝ LUXUS!

Za hlavní město neboli ústřední hradiště* Velkomoravské říše je považován Velehrad, tj. Velký hrad.

* **Hradiště** byla předchůdci hradů. Tvořila je ohrazená část zahrnující obvykle sídlo knížete a jeho družiny, kostel a hřbitov, a tzv. – rovněž ohrazené – předhradí určené pro obyvatele bezprostředního okolí, kteří se o panovníka starali. Hradiště byla typická pro tzv. západní Slované, kteří jich

vybudovali asi tři tisíce, z toho na území Čech a Moravy přibližně 250. Často vznikala na místech, kde ochranu před nepřítelem poskytovala částečně příroda (vysoké skály se strmými srázy, vodní tok, bažina apod.), a částečně uměle vybudované příkopy, valy a hradby široké často až 10 metrů a vysoké 12 metrů. Dobýt hradiště nebývalo snadné, a tak útočníci často nakonec pouze vyplenili okolí a před blížící se zimou odtáhli. Mnozí sice spoléhali na to, že jeho obyvatele vyhladoví, ale ti si obvykle připravili dostatek zásob jídla (včetně dobytka) a vodu si zajišťovali pomocí tajníků, tj. tajných chodeb vedoucích k vodnímu zdroji.

Nikdo však dosud přesně neví, kde tento Velehrad ležel: mohly jím prý být například Mikulčice či dn. Staré Město u Uherského Hradiště na Moravě, ale jisté není nic. Vyloučeno není ani to, že Svatopluk pobýval střídavě na obou (nebo více) hradištích.

Nicméně obě zmíněná moravská centra stála za vidění.

Mikulčické hradiště se nacházelo na ostrově vytvořeném rameny řeky Moravy a spojeném s okolím zřejmě pouze dvěma dřevěnými mosty. Kníže cí roubený a pravděpodobně patrový palác měřil na délku přes 20 metrů, měl kamenný základ (nebyl tedy celý ze dřeva) a podlaha byla z lité malty*. Poblíž paláce stál největší ze šesti hradištních kostelů – trojlovní bazilika s okny, jejichž výplň byl tehdejší výkřik techniky – sklo**!

* **Malta** se používala samozřejmě i ke spojování kamenů. Připravovala se z vápna vypalovaného dřevěným uhlím v milířích a z říčního, potočního a možná i kopaného písku. Kupodivu mívala velmi dobrou kvalitu a podle odborníků bývala **často tvrdší než kámen**.

** Až do 15. století sloužily coby **výplně oken** domů především blány z dobytčích měchýřů zv. **měchuřiny, nebo pergamen vyráběný ze zvířecích kůží**. První **skleněná okna**, určená zpočátku pouze či především pro církevní stavby, tvořila původně malá **kolečka** spojovaná olovem, která se jako celek vsazovala do dřevěných rámců. Zpočátku bylo možné otevírat jenom část takovýchto oken. **Tabulky** přišly ke slovu teprve v 16. století.

V sousedství baziliky se nacházelo baptisterium, tj. kamenná nádrž určená pro křty.

Také druhé centrum Velkomoravské říše vděčilo za svoji ochranu vodě: vzniklo na ostrově vytvořeném slepými rameny řeky Moravy a jejích přítoků. Jeho součástí bylo údajně i sídlo mnišské komunity, v němž pravděpodobně pobývali Konstantin a Metoděj.

SKONČIL JAKO POUSTEVNÍK

Svatopluk I. Moravský měl za manželku českou knížecí dceru. Svatba se konala v Čechách a málem skončila tragédií. Když se novomanželé vraceli domů, na Moravu, přepadli je na českém pomezí v jakési soutěsce Frankové hodlající jim ukrást svatební dary. Svatopluk se však nelekl, duchapřítomně posadil manželku na svého koně, proklestil si cestu mezi bojujícími vojáky a ujel. Na místě však musel zanechat mnoho cenností.

Manželé měli spolu (zřejmě) dva syny.

Mojmír (*? – †?)	budoucí kníže Mojmír II.
Svatopluk (*? – †?)	budoucí úřední kníže Svatopluk II. vládnoucí východnímu údělu zřejmě s centrem v Nitře
Predslav	není historicky doložen

Kníže zemřel roku 894 a jeho smrt byla vyšperkována **pověstí** o moudrosti **související se třemi pruty** a třemi syny. Podle historiků jde však o pověst **římského původu** a **Svatopluka I.** Moravského **se nemohla týkat** už proto, že měl zřejmě pouze dva syny.

Svatopluk I. Moravský odešel před svou smrtí k poustevníkům žijícím na úpatí hory Zobor nedaleko Nitry, aby se kál ze svých hříchů. Když dojel na místo, zabil svého koně, zahrabal do země svůj meč a oholen a oblečen

do poustevnického roucha se připojil k ostatním. Pravou totožnost jim odhalil teprve krátce před svou smrtí. Takto alespoň popisuje konec tohoto velkomoravského knížete kronikář Kosmas.

CO JEŠTĚ STOJÍ ZA ZMÍNKU:

- Poměrně málo je známo, že Svatopluk I. Moravský „zaměstnával“ otroky: ti chodívali – jak bylo zvykem již například v době bojů s Avary – před vojsky jako lidské štíty, káceli lesy, pracovali na polích a stavěli domy. Bývali také nezanedbatelným obchodním artiklem. V roce 886 bylo údajně prodáno 200 Metodějových žáků působících na území Velkomoravské říše židovským kupcům, kteří je odvezli na benátský trh s otroky. I když je toto číslo zřejmě nadsazené, faktem zůstává, že Velkomoravská říše bývala pro obchodníky s otroky vydatným zdrojem „zboží“.

KNÍŽE MOJMÍR II.

*? – †?; vládl v letech 894–905/6; syn Svatopluka I.

Bojoval o moc nejen s Východofranskou říší a domácími velmoži, ale i s bratrem Svatoplukem II., nespokojeným proto, že byl pouze údělným knížetem území s centrem zřejmě v Nitře. Mojmir II. se „proslavil“ zejména tím, že neudržel říši v rozsahu, v jakém ji převzal po otci, takže jednotlivé části se od ní oddělovaly tak dlouho, až se rozpadla; Čechy se odtrhly roku 894. Je vysoce pravděpodobné, že definitivní rozpad Velkomoravské říše spojovaný s rokem 906 byl jen poslední tečkou za jejím postupným úpadkem. Možná k němu napomohly epidemie, velká voda, která zaplavila ústřední velkomoravské hradiště, a odklon dosavadních kupeckých tras. Zcela jistě tu ale sehrály roli útoky maďarských kočovníků děsících na svých zdatných koních Evropu více jak půl století; definitivně poráženi byli teprve roku 955.

Rozpadem Velkomoravské říše **zanikl i nadregionální moravský trh s dobyt看**, s nímž obchodovali jak moravští, tak zahraniční kupci. Byla to škoda, protože tento trh měl jedno velmi důležité poslání: sloužil mj. k výměně dobytka, a tím **zabraňoval degeneraci stád**, protože příbuzenství rodičů mívá negativní důsledky* i pro zvířecí potomstvo.

* **Hrozbu degenerace** na sebe naši předkové ke své smůle nevztahovali ještě řadu staletí. Týkalo se to jak příslušníků zejména panovnických rodů (setkáme se s tím v překvapivě velké míře u Habsburků), tak „nižších“ vrstev: mladí lidé zůstávali v rodných vískách, stýkali se pouze s obyvateli nevelkého okolí a tím se postupně rody a rodiny propojovaly a každý byl má-

lem s každým nějakým způsobem příbuzný. **Z tohoto úhlu pohledu prospívaly Evropě války**, protože při nich přinášeli vojáci i do odloučenějších oblastí **nové geny**.

Mojmír II. přišel o život v bitvě s Maďary, zatímco jeho bratr Svatopluk uprchl do Bavor.

HISTORICKY NEPROKÁZANÍ PŘEMYSLOVCI

Príslušníci tohoto českého rodu se dělí na dvě základní skupiny. Do první z nich jsou řazeni panovníci, jejichž existenci se nepodařilo historicky věrohodně prokázat a kteří zřejmě žili pouze v lidových pověstech. Skupinu druhou tvoří Přemyslovci, o jejichž životě a činech existují seriózní vědecké důkazy.

ŠKOLA, (NE)ORÁNÍ A OŘÍŠKY

K historicky nedoloženým Přemyslovcům je řazen praotec Čech* za-
bydlený na Řípu, jeho mladší bratr Lech údajně sídlící v dn. Kouřimi,
soudce či kníže Krok a jeho dcery Kazi, Teta i Libuše, dále Přemysl
zv. Oráč, jeho a Libušin syn Nezamysl, a pak Mnata, Vojen, Vnislav (Uni-
slav), Křesomysl, Neklan a Hostivít.

* Obdoby našeho praotce Čecha existují i u dalších slovanských kmenů – zejména u Bulharů a Chorvatů. To, že náš praotec podle pověstí přišel do nové vlasti společně se svými šesti bratry, mělo svůj důvod: sedmička totiž bývala pro naše předky důležitým „pozitivním“ číslem, a stala se zárukou jistoty i obranou proti pochybování, které je během mnohasetkilometrového trmácení jistě muselo nejednou přepadnout.

Manželka bájného knížete Přemysla zvaného Oráč, chytrá, krásná a rovněž historicky nedoložená Libuše prý **navštěvovala první školu** existující v Čechách, kterou její otec založil na Budči. Vyučovalo se v ní pravděpodobně jedinému předmětu: umění poznávat božskou vůli z tajemných znamení. Musela být pilnou žačkou, protože – jak se traduje – předpověděla mj. založení Prahy, boje svedené kvůli hamiznosti (k tomu ale nemusela být věštkyní) i existenci ložisek zlata v Jílovém* a stříbra pod Kutnou Horou a Příbramí.

* Podle pověstí se Libuše snažila nalézt drahé kovy poté, co měla vidění o době hladu a bídy čekající český národ; například zásoby zlata v Jílovém jí ukázala kouzelná zlatá žabička. **Zlato vytěžené na označených místech** nechala prý **dopřít na Vyšehrad**, kde je ukryla na horší časy; **úkryty ale znala jen ona a její muž, a když zemřeli, vzali si toto tajemství s sebou do hrobu. Součástí pokladu byla i zlatá kolébka**, v níž Libuše odchovala své děti; když už jí nepotřebovala, **ponořila ji pod Vyšehradem do Vltavy, aby tu počkala na českého panovníka, který nejvíce prospěje českému národu**. Kolébka se údajně **vynořila při narození Karla IV.**, ale po jeho smrti opět zmizela ve Vltavě a od té doby **znovu čeká na svoji další příležitost**.

Ve skutečnosti však prý byla Libuše mužem, nebo její jméno neoznačovalo konkrétní ženu, ale profesi kněžek či věstek žijících a pracujících ve svatyni nedaleko dn. Kladna, kde se nacházel i údajný Libušín. Tento názor se mj. opírá o zjištění lingvistů, podle nichž její jméno souvisí buď se staroslovanským slovem „ljub“ a lze je přeložit jako „milá“ či „milovaná“, nebo s pradávným výrazem značícím „kněžka“ či „věštkyně“*. Není prý vyloučeno ani to, že **Kosmas se nechal** při zmínce o Libuši **inspirovat** vyprávěním o své současnici jménem **Matylda Toskánská****.

* Ve světové historii existuje podobný případ: ani Pýthie či Sibylla nebyla jména konkrétních žen, ale profesní označení řeckých a římských věšticích kněžek.

** Legendy o Matyldě Toskánské (1046–1115) prý byly tehdy rozšířené v řadě evropských zemí, takže není divu, že je znal i vzdělaný Kosmas. Tato mladá žena se proslavila tím, že ve svém sídle v Canosse (mezi dn. Florencií a Milánem) – stejně jako Libuše – soudila a vládla, a nakonec se (řekněme na přání zástupců lidu) vdala, a to dokonce dvakrát. Ovšem ani jeden z jejích manželů nebyl takový chlapák jako „náš“ Přemysl Oráč.

Stadický zeman Přemysl pocházející z kmene Lemuzů prý znal Libuši již ze školy; podle Václava Hájka z Libočan (*koncem 15. století – †1553) se sblížili a ona za ním jezdila každou noc, což vysvětlovalo, proč k němu její bílý kůň dovedl před volbou poselstvo bez sebemenšího zaváhání. Otázkou však je, jak by Libuše stihla ujet za jednu noc 70 kilometrů do Stadice ležících u dn. Ústí n. L. (které se po Mnichovu staly součástí Německa), a dalších 70 kilometrů zpátky. Kosmas to popřel slovy, podle nichž: *„Lichá šíří se pověst a zároveň mínění křivé, že paní sama vždy za nočního ticha tu bájnou cestu na koni tam konávala a před kuropením se vracovala.“*

Diskutabilní je i Přemyslovo oráčství.

Panovníci řady tehdejších národů si oblékali selský oděv, aby symbolizovali svůj „obyčejný“ původ a tím se takříkajíc sblížili se svým lidem. Symbolická bývala zřejmě i orba: podle slovanského rituálu mělo totiž oborávání půdy zajistit její úrodnost, nebo (vedla-li brázda například kolem budoucího města) ochranu. Oráč se stal sexuálním symbolem coby oplodnitel (a to nejen půdy) a pluh býval symbolem pracovitosti a píce. I v Přemyslově případě tedy mohlo jít o respektování těchto zvyklostí a nikoliv o výkon povolání. Vždyť ani dnešní politici sázející před kamerami lipky či jiné dřeviny nebývají profesí sadaři.

Ve **Stadicích** prý býval od nepaměti svobodný **dvůr** asi s osmdesáti, možná sty hektary pozemků patřící českým králům. Karel IV. osvobodil stadické sedláky od placení běžných poplatků, ale zato museli každoročně **doávat na královský dvůr oříšky z Přemyslovy lísky**, která údajně vyrostla z otky (což byla původně dřevěná, později železná pomůcka sloužící k čištění pluhů od nalepené ornice a od plevelů). Strom prý býval k vidění v jedné tamní zahrádce ještě počátkem 19. století a oříšky ze Stadice

docházely na Pražský hrad až do poloviny 19. století. Tato tradice prý byla obnovena v roce 1936.

CO JEŠTĚ STOJÍ ZA ZMÍNKU:

- Z doby bájných přemyslovských knížat údajně pocházel i začátek dolování stříbra pod Příbramí. Ložiska zde prý byla v provozu již v roce 843 za Křesomysla a lidé ze širokého okolí opouštěli pole a přicházeli sem dolovat. **Jedním z vladyků snažících se je přemluvit k návratu na hospodářství byl údajně známý Horymír z tvrze v Neumětelích** na Berounsku. Ovšem novopecení horníci mu tvrz zapálili (již tehdy se zachránil díky Šemíkovi, který s ním přeskočil hradby) a spálili jeho obilí – prý aby pochopil, jak se cítí člověk bojící se hladu, protože právě tento strach je dohnal k dolování. Horymír na oplátku vtrhl na Příbram, zbořil (údajně za pomoci nočních duchů a tajemných bytostí) jejich boudy, mnohé kopáče pobil a doly zavalil. Za to byl odsouzen k smrti stětím (Křesomysl byl totiž těžbě nakloněn, protože doufal, že díky ní i on zbohatne), ale poté, co ho Šemík skokem z Vyšehradu zachránil, dostal milost. Sportovně založený koník ovšem chřádl a chřádl a těsně před smrtí prý svého pána Horymíra požádal, aby ho pohřbil před vraty tvrze. Podle historiků se však v Příbrami začalo dolovat později – možná v 10., prokazatelně však ve 14. století.
- Do období historicky nedoložených Přemyslovců spadá **první hromadný křest, který podstoupili čeští předáci v roce 845**. Řídili se příkladem Moravanů, kteří podle nich v praxi dokázali možnost souběžné existence pohanství a křesťanství, a věřili, že přijetím nového náboženství vezmou vítr z plachet výbojným Frankům. A tak čtrnáct českých knížat (a zřejmě i členů jejich družin; tehdy bylo zvykem křtít hromadně jednou či dvakrát ročně) požádalo o zprostředkování křtu tehdejšího východofranského panovníka (Ludvíka II. Němce). Souhlasil, takže 13. ledna zmíněného roku 845 **vstoupili tito odvážlivci v Řezně za třesnutí mrazu do křtící kádě**. Ovšem když o rok později Frankové (Ludvík II. Němec) vtrhli na „křesťanskou“ Mora-

vu a dosadili tam svého favorita Rastislava, bylo Čechům jasné, že kritici lest nevyšla, a proto nové vyznání načas, tj. do vlády Bořivoje, opustili.

- Kosmas nebyl k nedoloženým přemyslovským knížatům právě shovívavý, neboť na jejich adresu ve své kronice napsal: „O životě a stejně i o smrti těchto knížat se mlčí, jednak že jsou oddáni břichu a spaní, nevzdělání a neučení, podobali se dobytku, takže zajisté proti přírodě tělo bylo jim k rozkoši, duše na obtíž; jednak i proto, že nebylo toho času, kdo by perem zachoval paměti jejich skutky.“

PŘEMYSLOVCI HISTORICKY PROKÁZANÍ

Druhou skupinu přemyslovských panovníků tvoří ti, o nichž existují přijatelné historické důkazy. Těchto knížat bylo třicet. Někteří se dostali na stolec dvakrát a jeden (Jaromír) dokonce třikrát; někteří byli dobrými vladaři, zatímco jiní se „proslavili“ pouze tím, že na delší či kratší dobu urvali moc.

Príslušníci první generace Přemyslovců dosahovali v průměru výšky 170–175 cm, ženy byly asi o 10 cm menší. Muži měli protáhlou lebku s vysokými očníci, úzký nos a menší horní předkus. Příslušníci pozdějších generací (od páté a šesté) bývali čahouny dorůstajícími do tehdy spíše výjimečné výšky asi 180 cm, mívali mohutnou postavu a kratší či kulatější lebku.

KNÍŽE BOŘIVOJ

*asi 852/857 – †888/889; pražským knížetem se stal kolem r. 870; místodržitelem byl asi v letech 882/884–888/889; syn historicky nedoloženého Hostivíta

OCHOTNÝ KOLABORANT

Mnohé nasvědčuje tomu, že právě Bořivoj byl prvním doloženým českým přemyslovským knížetem – a zároveň kolaborantem – pokud ovšem můžeme tento novodobý termín pro tehdejší poměry použít. Původně ovládal pouze okolí svého rodového hradiště nejspíše na Levém Hradci*, které se rozkládalo od poloviny 9. století na ploše 6,5 ha pravděpodobně nedaleko dn. Roztok u Prahy.

* Pro úplnost si řekněme, že existoval také Pravý Hradec. Toto další slovanské hradiště se zřejmě nacházelo v dn. Klecanech u Prahy a bylo vybudováno v poslední třetině 9. století, takže bylo pravděpodobně mladší než Levý Hradec.

Vybudoval je zřejmě Bořivojův otec v místě dn. obce Žalov na plochém ostrohu mezi údolím Vltavy a Žalovského potoka. Bořivoj zde žil asi v patrovém dřevěném paláci uzamykatelném železným klíčem a členové jeho družiny bydleli ve srubových domech, v nichž byla nikoliv udusaná hliněná, nýbrž prkenná podlaha typická pro domy vznešených lidí.

Do funkce pražského knížete se propracoval pravděpodobně kolem roku 870 (867, 868, 873), a ovládl tak území rovnající se přibližně dn. středním Čechám.

Někdy v roce 882 až 884 si ho vyhlédl za svého místodržitele v Čechách panovník Velkomoravské říše – Svatopluk I. Moravský. Těžko soudit, zda to udělal s ohledem na jeho vůdčí pozici, nebo kvůli jeho ochotě spolupracovat. Každopádně se nová funkce Bořivojovi vyplatila – a možná právě jejím prostřednictvím pomohl i svému rodu upevnit převahu* nad ostatními českými rody.

* **Převaha jednoho rodu nad ostatními** neboli centrální vláda podepřená vojenskou silou **byla** v tehdejší době **životní nutností**, neboť malá samostatná knížectví měla jen malou šanci nestat se snadnou kořistí okolních cizích panovníků. To, že se právě Přemyslovcům podařilo takovou centrální rodovou vládu vytvořit, bylo z velké části způsobeno tím, že se usadili v oblastech středních Čech zahrnujících úrodná území kolem řek a „prošpikovaných“ obchodními cestami, na nichž vybírali poplatky. Díky tomu zbohatli a v jistém smyslu měli právo nárokovat si větší moc.

RODINNÉ ŠTĚSTÍ NEPOKAZIL ANI PŘEDKUS

Bořivoj byl šťastným otcem rodiny. Manželku **Ludmilu** (*860 – †921) si vzal v roce 874, kdy mu bylo asi dvacet let. Dá se předpokládat, že nešlo o sňatek z velké lásky; spíše měl spojit dva rody hodlající se tímto způsobem navzájem posílit. I když černovlasou, 168 cm vysokou novomanželku tmavší pleti prý „zdobil“ horní předkus, který po ní zdědili potomci až do čtvrté generace, měla jednu nespornou velkou přednost: byla zdravá, statná a málem nezdočná.

Jak bývalo zvykem, **svatba se konala po skončení letních polních prací**. Díky tomu jednak měli všichni čas se veselit, jednak pro novomanželku bylo výhodné otěhotnět právě v tomto ročním období: **mi-minko** tak totiž **přišlo na svět v teplé části roku**, což zvyšovalo jeho šance na přežití. O průběhu svatebního obřadu se historici jen dohadují. Pravděpodobné je, že nevěsta měla ve svatební den hlavu zakrytou námětkou, tj. rouškou halící i tvář. Při slavnostním vstupu do svého nového domova **nesměla šlápnout na práh**, protože by tím mohla urazit

ochránce domova sídlícího právě pod prahem (proto se dodnes přenášejí nevěsty přes práh bytu či domu). Jisté je snad jen to, že se při této příležitosti dobře jedlo, pilo a věštilo, že sňatek byl zpečetěn společně strávenou nocí a že od následujícího dne nosila mladá paní plachetku zakrývající jí vlasy, které si nechala v den svatby zřejmě zastříhnout.

Možná jako **svatební dar** poslal Svatopluk I. Moravský novomanželům **víno**, které se zřejmě právě tehdy dostalo poprvé do Čech. **Ludmile** prý natolik **zachutnalo**, že nechala přivést z jižní Moravy odnože vinné révy a zřídila v dn. Mělníce první vinici.

Manželům se kromě dcer (zřejmě většinou zemřely v kojeneckém věku) narodili dva synové, kteří usedli na knížecí stolec.

Ludmila, manželka knížete Bořivoje

Spytihněv (*asi 875 – †915)	budoucí kníže Spytihněv I
Vratislav (*asi 888 – †13. 2. 921)	budoucí kníže Vratislav I.
Boleslav (*? – †?)	zemřel krátce po narození

KŘEST KVŮLI SEZENÍ U STOLU?

Bořivoj a Ludmila byli v době své svatby pohany, což se v té době nepovažovalo v Čechách za nic neobvyklého. Neobvyklé naopak bylo to, že se rozhodli přestoupit ke křesťanské víře a na důkaz toho se dali pokřtít.

O tuto službu požádal Bořivoj (a jeho třicet bojovníků) zřejmě v roce 883 nikoliv franské, tj. prořímské kněze, ale kněze byzantské působící v zemi moravského protektora Svatopluka – již zmíněné bratry Cyrila a Metoděje.

Na tom, co Bořivoje přivedlo ke křtu, se historici nemohou shodnout. Možná doufal, že díky tomu zůstane on i jeho rod nadále u „kormidla“ a že bude moci jednat s moravským Svatoplukem jako rovný s rovným. Podle tehdejšího zvyku totiž nesměli nepokřtění lidé sedat u jednoho stolu s lidmi pokřtěnými a museli se spokojit s místem na zemi. Údajně takto stoloval před svým křtem i Bořivoj, když přijel za Svatoplukem na Moravu. **Metoděj**, který byl onomu setkání přítomen, se prý tehdy divil, že si to nechá líbit, a možná **Bořivojovi nasadil brouka do hlavy**. Nakonec to byl právě on, Metoděj, kdo přihlížel, jak se Bořivoj ponořil zřejmě v Mikulčicích do zmíněného tamního baptisteria, tj. oné kamenné nádrže stojící ne daleko baziliky se skleněnými okny.

Když se Bořivoj vrátil do Čech, přivedl sebou moravské zedníky, kteří postavili na Levém Hradci první křesťanský kamenný kostel v Čechách – rotundu velkomoravského typu. Ludmila byla pokřtěna možná s manželem, ale spíše o něco později se synem Spytihněvem (Vratislav ještě nebyl na světě) a to pravděpodobně na Levém Hradci. Podle některých historiků se nechala pokřtít na příkaz svého muže, podle jiných chtěla přijetím křesťanských zásad zlepšit postavení žen. Zatímco pohanství totiž připouštělo mnohoženství, nové náboženství prosazovalo monogamii, jež

znamenal posílení práv zákonitých manželek. Navíc přísně trestalo cizoložství: provinilci mohli přijít o nos či být prodáni do otroctví, mohli být popraveni, mužům hrozila kastrace apod.

AŽ MÁ RODINA POŘÁDNÉ BYDLENÍ

Někdy v roce 884 vypukla proti Bořivojovi v Čechách vzpoura. Možná ji vyvolal zmíněný křest (který se stal de facto uznáním Svatoplukovy svrchovanosti nad českým územím), možná Bořivojova ochota spolupracovat s moravským „protektorem“. Každopádně kníže uprchl i s rodinou na Moravu a nějaký čas tam bydleli zřejmě ve Svatoplukově honosném knížecím mikulčickém paláci s maltovou podlahou, o němž jsme se zmínili v pasáži věnované Velkomoravské říši.

Čechové si zatím zvolili nového knížete – **Strojníra**, vůdce oné vzpoury, který předtím údajně žil z nějakého důvodu dlouho v Bavorsku a byl zřejmě Bořivojovým příbuzným. V nové funkci (a ve staré vlasti) však dlouho nepobyl a v roce 885 Svatopluk I. Moravský opět dosadil na knížecí stolec Bořivoje.

Ten tentokrát postavil – jak slíbil moravskému ochránci – coby výraz díky kostel, první svého druhu na území dn. Prahy, a zasvětil ho Panně Marii*, oblíbené svaté křesťanů.

* Zpočátku byla Panna Marie oslavována jako „obyčejná“ Ježíšova matka, ovšem nakonec se stala předmětem kultu. Podle oficiálního dogmatu byla pro katolíky prostřednicí orodující u Boha Otce a u Syna. **Popisy jejího těhotenství a porodu vznikly minimálně osmdesát let po Ježíšově příchodu na svět**, šířily se ústním podáním a **byly katolíky upravovány**, takže jejich **historická věrohodnost je diskutabilní**. Aby Mariina výjimečnost vynikla ještě více, byl jí podle historiků přiřčen „správný“ původ. Otec Jáchym byl zámožný a mocný muž a matka Anna se údajně rovněž dozvěděla o svém těhotenství prostřednictvím anděla, protože i v jejím případě šlo o neposkrvněné početí. Modlitba „Zdravas Maria“ souvisela s používáním růžence, který zobecněl koncem středověku.

Zvolil pro něj šikovné místo zvané prý „prazě“, které se nacházelo nedaleko dn. Pražského hradu a možná dalo Praze jméno. Tehdy byl ovšem tento ostroh (osídlený načas Slovy jíž v 8. století) jen budoucím hradním stavenišťem.

Vlevo od kostela Panny Marie, přibližně v místě dn. Hradčanského náměstí, se rozkládalo tzv. sněmovní pole, na němž probíhaly v tzv. pohanických dobách volby nového knížete. A vpravo (nedaleko dn. chrámu sv. Víta) bývalo místo zvané **Žiži***, na němž až do 12. století stával **ka-menný knížecí stolec****.

* Výraz „Žiži“ byl odvozen buď od žáru obětních ohňů, které tu zapalovali pohané, nebo od slova „sieža“ souvisejícího se sezením.

** Oním knížecím stolcem byl velký kámen možná přírodního netradičního vzhledu, možná trochu přitesaný. **Původně stával údajně pod košatou lípou na Vyšehradě**, a usedala na něj knížata zvolená u Jezerky, což byla nedaleká studánka obklopená posvátným hájem. Prvním z nich prý byl bájný kníže Krok. Historici ovšem toto vyšehradské prvenství knížecího stolce nepovažují za věrohodné ze dvou důvodů: za prvé se týká historicky nedoložených knížat a za druhé podle nich Vyšehrad vznikl později než Pražský hrad. První písemné zprávy o něm pocházejí z roku 1003, zatímco založení Pražského hradu spadá do let 880 až 890 (a možná k němu došlo i dříve). Zmíněná **studánka Jezerka**, z níž obyvatelé Vyšehradu brali vodu v době, kdy ještě neměli studnu, **se vyznačovala léčivými účinky pomáhajícími při nemocech srdce a pohybového aparátu.**

Kníže Bořivoj později ohradil prostor na strategické vyvýšenině, jistěny lesem a příkopem vymletým potokem Brusnicí, nechal si zde vybudovat panovnické sídlo a tím se stal zřejmě zakladatelem tohoto nejznámějšího sídla českých panovníků.

PROTEKTOR SÁZEL NA JISTOTU

Bořivoj zemřel asi v roce 888/889 ve věku mezi jedenatřiceti až sedmatřiceti lety. Jeho osm či devětadvacetiletou manželku Ludmilu čekalo asi třicet let trvající vdovství, které však netrávila smutným vzpomínáním. Po celou dobu, co vládli její synové Spytihněv I. a Vratislav I., jim zasahovala do života, a když zemřeli, pečovala podobným způsobem o vnuky Václava a Boleslava.

V době Bořivojovy smrti bylo staršímu Spytihněvovi asi 14 let, takže měl být podle tehdejších měřítek coby dospělý* schopen vládnout.

* V oné době ovšem neexistovalo **vymezení dospělosti** přesným počtem let, a to ani u členů panovnické rodiny. Vhodný věk k usednutí na stolec či trůn se měřil fyzickou dospělostí a z ní zejména **dospělostí pohlavní** (rozhodoval stav ochlupení), což se zjišťovalo veřejným zkoumáním. Měřítkem bývalo i to, zda mladíkovi začínaly růst **vousy**. Panovníci byli obvykle uznáváni schopnými vládnouti ve svých čtrnácti, někdy ale třeba až v šestnácti letech.

Protože však „protektor“ Svatopluk I. Moravský netušil, zda by na stolec usedl opravdu Bořivojův syn, a pokud ano, zda by byl stejně loajální jako otec, vládl pro jistotu v Čechách sám, a to až do roku 894, kdy zemřel.

*asi 875 – †915; český kníže v letech 894–915; syn Bořivoje I. a Ludmily

OBRÁTIL SE NA ZÁPAD

Spytihněv I. vystřídal na českém knížecím stolci Svatopluka I. Moravského, usazeného zde do své smrti, tj. do roku 894. Měl velkou zásluhu na tom, že se Čechy odtrhly od Velkomoravské říše. Aby se pojistil proti případným útokům nového moravského panovníka, poddal se roku 895 v čele ostatních českých knížat východofranskému králi (Arnulfu Korutanskému), který s Velkomoravskou říší za pomoci Maďarů válčil.

Vyplatilo se mu to: užíval si totiž vlády následujících dlouhých dvacet let, během nichž upevnil postavení Čech v tehdejší Evropě.

K jeho významným skutkům patřilo to, že vybudoval ve středních Čechách „**kruh**“ **hradů** střežících tři nejstarší přemyslovská sídla (Levý Hradec, Pražský hrad a možná Budeč) a **důležité zemské stezky** – **dnes bychom řekli výpadovky** – protínající Prahu: „novostavbami“ se staly Mělník, Stará Boleslav, Lštěnín, Tetín a Libušín.

Spytihněv I. podstoupil roku 895 křest v bavorském Řezně a býval označován za skutečně prvního křesťanského českého panovníka, protože Bořivoje pokřtil „ne-prořímský“ Metoděj. Zřejmě také pozval do země prořímské, latinsky kázající kněze a na přelomu 9. a 10. století nechal v Budči vybudovat rotundu sv. Petra a Pavla, patřící k nejstarším dochovaným kamenným stavbám na našem území.

Zemřel roku 915 bezdětný ve svých čtyřiceti letech.

KNÍŽE VRATISLAV I.

*asi r. 888 – †13. 2. 921; knížetem byl v letech 915–921; syn Bořivoje a Ludmily

ZEMŘEL ZBYTEČNĚ BRZY

Vratislav měřil zřejmě 175 cm, měl protáhlou úzkou lebku, horní předkus a předčasně uzavřené hlavní lebeční švy, což vše po něm zdědil syn Václav.

V roce 906 se oženil s **Drahomírou** (*890/891 nebo před r. 895 – †po roce 935) pocházející z Polabských Slovanů, které po jejím odchodu do Čech vyvraždil roku 928 saský vévoda a východofranský král (Jindřich I. Ptáčník).

I tato panovnická manželská dvojice byla pokřtěna.

Vratislav měl se svou ženou kromě čtyř dcer (jménem známy jsou jen Přibyslava a snad Střezislava) a chlapceka Spytihněva, který se nedožil dospělosti, dva slavné syny:

Václav (*asi 907 – †28. 9. 935)	budoucí kníže Václav I.
Boleslav (*asi 915 – †15. 6. 972)	budoucí kníže Boleslav I.

Rodina žila původně na některém mimopražském hradě (možná v Boleslavi). Na Pražský hrad se přestěhovala teprve v roce 915, poté, co zemřel Vratislavův vládnoucí starší bezdětný bratr Spytihněv.

Vratislav I. byl označován za mocného a úspěšného vladaře, který dokázal ochránit zemi především před útoky Maďarů. Těsně před svou smrtí založil na Pražském hradě dodnes známý kostel sv. Jiří, jehož dokončení se však nedočkal. Zemřel totiž zřejmě ve věku 33 let na Pražském hradě

13. února roku 921 na následky zranění utrženého v boji s Maďary, nebo po pádu z koně při lovu.

Následníkovi Václavovi bylo v té době asi 14 let, mladšímu Boleslavovi bylo kolem šesti let.

KDYŽ SE O MOC PEROU ŽENY

Václav byl sice oficiálním následníkem trůnu, ale sněm rozhodl, že za něj bude ještě jistý čas vládnout jeho tehdy asi třicetiletá matka Drahomíra. O oba chlapce se měla starat babička Ludmila, která o takový úkol velmi stála. Možná jí snacha připadala „vlažná ve víře“ či příliš bojovná a nekompromisní, možná se bála, aby se vnuci neodklonili od křesťanství, které pomáhala v zemi šířit, možná se nedokázala vzdát politického vlivu, který chtěla – až vnuci dospějí – jejich prostřednictvím uplatňovat. Roli tu ovšem mohlo sehrát i to, že Ludmila byla pokřtěna hodnostářem, který přišel z Moravy, zatímco Drahomíra přijala křest ze „správných“, prořímských rukou.

Každopádně snaše Drahomíře se nelíbila představa, že tchyně vychová ze synů zbožné čtenáře bible, zatímco ona z nich chtěla mít – jak to vyžadoval tehdejší nelehký způsob života panovníků – především zdatné bojovníky.

Ludmila si brzy uvědomila, že snacha se jen tak nedá. Proto ji ujistila, že netouží po moci, a nabídla jí, že přestane zasahovat do výchovy vnuků a odejde sloužit Bohu tam, kam jí přikáže. Než Drahomíra odpověděla, přestěhovala se pro jistotu na Tetín, odkud zřejmě chtěla uprchnout k bavorskému králi; tetínské desetihektarové hradiště totiž stálo na stezce vedoucí do bavorského Řezna. Odjet však už nestihla, protože snacha ji nechala po setmění 15. září* roku 921 zavraždit.

* Ludmila se i tak dožila na tehdejší dobu úctyhodného stáří – v době smrti jí bylo jedenašedesát let. Přitom průměrný věk Slovanů se prý pohyboval kolem 27 let (počítáno včetně dětí) a věkový průměr těch, kteří se dožili dospělosti, činil 42 let. Byla zřejmě také zdravá jako řípa, přestože zdravotní stav našich předků nebyl valný: trpěli vysokou kazivostí zubů a nemocemi páteře a kloubů, a navíc byli v důsledku nesnadných podmínek a nedostatečné stravy více „opotřebenými“.

Co se týče data, na něž připadá její svátek, slaví se dodnes o den později, 16. září. Zřejmě to souvisí s tím, že 15. září se slavil svátek utrpení Panny Marie Bolestné, uctívající ztrátu, která Ježíšovu matku potkala. A aby obě pro křesťany významné ženy neslavily svůj svátek v jeden den, byl ten Ludmilin, připomínající její zavraždění, jednoduše posunut.

Drahomíra si k tomu činu vybrala dva vrahy – Gomona a Tunu, vojáky ze své družiny. Šlo o houževnaté severské Vikingy proslulé tím, že se nechávali najímat do elitních vladařských ozbrojených jednotek. To, že se dostali na Tetín, obehnaný dřevěnou palisádou s bránou, vysvětlují historici buď zradou někoho z posádky, nebo tím, že hlídka respektovala právo Drahomíry coby panovnice poslat sem své lidi.

Verze, podle níž Ludmila tušila, co se toho dne stane, a po svatém přijímání odevzdaně čekala na smrt, vypadá přitažená za vlasy. Blíže pravdě je zřejmě to, že vrazi ji překvapili na lůžku. Dovolili jí jen, aby se pomodlila, a pak ji uskrtili. Možná k tomu použili provaz, možná složený závoj, resp. plachetku, kterou nosívaly na hlavě vdané ženy. Každopádně šlo o „nekrvavý“ způsob smrti, který měl svůj důvod: kdyby jí totiž usekli hlavu (jak prý Ludmila žádala), stala by se podle tehdejších zvyklostí mučednicí. Opravňovala by ji k tomu prolitá krev. To však Drahomíra z pochopitelných důvodů nechtěla dopustit.

Gomon a Tuna sice obdrželi za svůj čin zřejmě nevidaně velkou odměnu (a údajně snad chtěli i jistý podíl na moci), ale dlouho se z Drahomířiny přízně neradovali. Dostala totiž strach, protože si uvědomila, že přestřelila, označila je veřejně za Ludmiliny vrahy a nařídila, aby byli i s rodinami zabití; zachránil se pouze Tuna.

Zpočátku sice měla Drahomíra své přívržence, kteří souhlasili s tím, že Frankům není správné se poddávat, ale tento bojovný trend netrval dlouho. Když v zemi vypukl hlad, začali lidé toužit po klidu a logicky nasměrovali své naděje k ústupnějšímu a mírumilovnému Václavovi.

Jeho dravá matka si tedy užila moci a z ní plynoucího pochybného štěstí jen krátce – od roku 921 do roku 923 (podle nejnovějších výzkumů do roku 925).

KNÍŽE VÁCLAV I.

*asi 907 – †28. 9. 935;
knížetem v letech 924/925–935;
syn Vratislava I. a Drahomíry

PILNÝ MODROOKÝ BLONDÁK

Budoucí kníže Václav přišel na svět* zřejmě ve Stochově nedaleko dn. Kladna (i když v literatuře najdeme také tvrzení, že k tomu došlo v Boleslavi).

Kníže Václav I.

* Z radosti nad jeho narozením zasadila babička Ludmila v rohu stochovského knížecího dvorce dubový proutek, z něhož údajně vyrostl tzv. Svatováclavský dub. Stromek rostl jedna radost, protože byl zaléván vodou, v níž se malý Venoušek koupal. K tomuto dubu prý rád jezdíval na koni Hectorovi z nedalekých Lán pan prezident T. G. Masaryk.

Kolem roku 915 absolvoval v kostele P. Marie na Pražském hradě starý, původně pohanský obyčej zvaný postřížiny*, praktikovaný tehdy i dalšími evropskými národy, a to údajně o tzv. letnicích**.

* **Postřiziny** byly obřad spočívající v tzv. postřizení neboli **zkrácení vlasů**, považovaných za sídlo života a **určených k obětování bohům s prosbou o další ochranu poprvé ostříhaného robátka**. Tyto obřady bývaly **pořádány na počest přechodu sedmiletých chlapců z matčiny péče** do péče mužů, resp. **obce**. Zmíněný **věk** sedmi let **souvisel s tehdejším začátkem výměny mléčného chrupu za stálý** (která u dn. dětí probíhá o dva roky dříve!). Postřiziny jsou velmi starou pohanskou procedurou převzatou křesťany, kteří ji zčásti praktikovali v kostele. Naši předkové zřejmě akceptovali její polskou variantu, protože varianta ruská postřihovala vlásky chlapcům dvou- až čtyřletým.

** **Letnice** byly svátek slavený sedm týdnů po Velikonocích **na počest návratu jara**.

Z Venouška vyrostl chlapec se štíhlou, 160–165 cm, ale možná ještě vyšší postavou, s dokonalými zuby (v době smrti mu zřejmě chyběla pouze jedna stolička), světlými, možná lehce do zrzava zbarvenými vlasy a modrými očima. Po otci zdědil protáhlou lebku a „nesprávné“ uzavření hlavních lebečních švů, po matce ho zdobil horní předkus a nos měl dlouhý, specificky prohnutý a úzký.

V latině a latinské liturgii jeho i mladší bratry Boleslava a Spytihněva zdokonaloval v již zmíněné škole v Budči jistý Ucen (Učen čili Utenus); nešlo ovšem o školu, jak ji známe my, ale vyučovalo se prý v rotundě sv. Petra a Pavla. Kromě staroslověnštiny a latiny ovládal Václav i němčinu. To, že se mu dostalo kvalitního vzdělání, nebylo v té době vůbec samozřejmostí, protože panovníci většinou neuměli ani číst a psát. Takové „neužitečné“ dovednosti bývaly až do 13. století spíše výsadou druhorozených panovnických synků předurčených víceméně automaticky ke kněžské dráze, zatímco úkolem panovníků bylo vládnout a bojovat.

Co do povahy byl Václav od malička pravým opakem Boleslava. Měl mírnou a laskavou povahu, a zajímal se především o knihy (čímž měl blíže k babičce Ludmile), zatímco zmíněný mladší bratr byl po matce prudás milující zbraně a moc.

DO ASKETY MĚL DALEKO

Lze věřit tomu, že Václav se coby panovník staral o nemocné, že chudým rozdával údajně téměř vše, co zanechal jeho otec Vratislav, že nesouhlasil s trestem smrti, neboť věřil, že provinilcům je nutno odpouštět, a že poctivě přezkoumával rozsudky soudů. Ale protože ani chvála se nemá přehánět, byť jde o patrona české země, uvádějí historici na pravou míru například historku dokazující jeho údajnou snahu vykupovat mladé chlapce určené k prodeji do otroctví. V tomto případě prý totiž šlo o to, že když se jednou před Velikonocemi dostavilo ke křtu málo chlapců (jak víme, tehdy se křtilo občas a hromadně), nechal Václav za vlastní peníze přikoupit na pražském trhu otroky. Považoval totiž za důležité, aby onen církevní obřad proběhl přesně podle regulí, včetně počtu nově pokřtěných. Byl to jistě drahý špás, protože mladé „zboží“ tohoto druhu bývalo velmi nákladné – šlo totiž o budoucí kastráty, a ti byli ceněni hodně vysoko – ale to pro Václava nehrálo roli.

Dalším dlouho tradovaným omylem je to, že kníže Václav byl hubeňoučký asketa dělící svůj čas pouze mezi modlitby a čtení svatých knih. Takto ho ale zdeformovala až legenda, která měla usnadnit jeho svatořečení. Ve skutečnosti byl celkem „obyčejným“ **mladým mužem vyba-veným zřejmě poměrně slušnou fyzičkou, rád si dopřál víno a nevyhýbal se ženám.** Byl dokonce pravděpodobně **ženatý** a měl se svou zákonitou manželkou **syna jménem Zbraslav.** Ovšem bouřlivákem nebyl a údajně i v manželství si po synově narození zachovával značnou sexuální zdrženlivost.

Možné je prý i to, že onoho syna měl s tzv. „boční“ ženou, které tehdy muži mívali vedle svých manželek; jednalo se o ženy, s nimiž se stýkali pravidelně delší dobu (nešlo tedy o krátkodobé a náhodné známosti) a o něž se (stejně jako o jejich děti) vždy postarali. Tomuto řešení nasvědčuje zmínka o tom, že ona „boční“ žena se nakonec provdala, protože Václav přiznal, že ji zanedbával. Tato varianta by byla pochopitelná a v té době zcela přirozená v případě, že by Václavova manželka nemohla mít děti nebo přiváděla na svět pouze dcery*.

* Snad všechny panovníky spojovala **snaha mít co nejvíce dětí** obojího pohlaví a panovnické manželky bývaly hodnoceny především podle toho, kolik jich svému muži porodily. (Je zajímavé, že potraty byly dlouho považovány nikoliv za smrt nenarozeného dítěte, ale za neplodnost.) **Syny si** knížata, králové a císaři **přáli proto, aby měli následníka trůnu „své krve“**. A protože dětská úmrtnost bývala až do 19. století i v nejvznešenějších rodinách velmi vysoká (snad třicetiprocentní, možná i vyšší), snažili se mít synů více pro případ, že by nejstarší zemřel. I když se někdy říká, že dcery se nepočítaly, také ony byly k něčemu dobré: jejich **pečlivě promyšlenými sňatky otcové „kupovali“** mezi ostatními panovníky či mocnými rody **přívržence či získávali nová území**.

NECHTĚL JÍT HLAVOU PROTI ZDI

Václav se ujal vlády zřejmě v roce 924 (event. 925). Každopádně dal ihned jednoznačně najevo, že hodlá pokračovat v babiččině politické linii i v jejích křesťanských reformách. Zatímco matku poslal do vyhnanství snad kamsi do Slezska (když jí po zklidnění poměrů dovolil návrat, odešla k mladšímu synovi na Boleslav), ostatky babičky Ludmily nechal na důkaz úcty převést 19. října roku 925 z Tětína do baziliky sv. Jiří na Pražském hradě*.

* Uloženy sem byly také ostatky Václavova otce Vratislava I. a později i zakladatele zdejšího kláštera Boleslava II. Mrtví byli ukládáni po „pohan-ském“ způsobu do rakví vydlabaných z kmenů stromů a na cestu do záhrobí dostávali potraviny, zbraně i například vajíčka jako symbol života. Při tomto kostele byl ustaven sbor kněží, fungující jako jakési církevní centrum v době, kdy v Praze ještě neexistovalo biskupství.

Tímto převozem ji podle tehdejších zvyklostí de facto prohlásil za svatou. K onomu aktu měl hned několik důvodů: za prvé se jím distancoval od činu své matky a za druhé se pokusil „vytvořením“ nové světičky zviditelnit zemi a posílit šance na zřízení tuzemského biskupství.

Není pochyb o tom, že Václavovi komplikoval vládnutí jeho vztah k západnímu sousedovi. Původně inklinoval – jako jeho předchůdci – k Bavorsku, tehdy nejsilnějšímu z vévodství, na něž se roku 911 rozpadla Východofranská říše. Když ale navrch získali Sasové, kteří (pod vedením Jindřicha I. Ptáčníka, pozdějšího východofranského krále) vtrhli po vraždění Polabských Slovanů do Čech, uznal, že jsou v přesile, sklonil hlavu a slíbil jim věrnost a placení tributu. Jako odměnu za tento pragmatický postoj dostal od spokojeného Sasa část paže sv. Víta, pro niž nechal postavit na nejvyšším místě Pražského hradu rotundu zasvěcenou právě tomuto starořímskému mučedníkovi a saskému patronovi.

Ovšem zmíněná Václavova racionální úvaha a smířlivost zřejmě vedly Boleslava k rozhodnutí bratra-měkkotu zabít. Možná ho jeho postoj opravdu rozzlobil, možná se ale stal pouhou záminkou k pokusu získat knížecí stolec. V jistém smyslu na něj totiž Boleslav měl právo: zatímco Václav se narodil ještě předtím, než se jejich otec stal tzv. velkým knížetem, on, Boleslav, přišel na svět již jako vládcův syn.

A přesto nemohl panovat.

KDOVÍ, JAK TO VLASTNĚ BYLO

Popis této smutné historické události je nutno brát s rezervou, protože se u různých autorů liší a objevují se stále nové varianty.

Začalo to prý tím, že Boleslav pozval Václava na svůj hrad v Boleslavi (v dn. dvouměstí Brandýs n. L.-Stará Boleslav), vybudovaný na území tzv. údělu, který mu Václav přídělil. O důvodech pozvání se historici prou: mohlo jít o křtiny Boleslavova mladšího syna Strachkvase, stejně jako o posvěcení či o svěcení nového kostela. Příliš se nechce věřit tomu, že Václav pozvání přijal, byť tušil zradu, ani tomu, že neujel, i když dostal během hostiny varování, že se proti němu cosi chystá. Místo toho se druhý den, tj. v pondělí, vydal těsně před šestou hodinou do kostela na modlitby údajně neozbrojen a zcela sám, protože jeho družina vespávala kocovinu. Takovéto nelogicky **pasivní chování příliš zavání snahou** (obdobnou té, která se objevila u pozdějších líčení smrti babičky Ludmily) **udělat ze zavražděného knížete učebnicový příklad křesťanské pokory**.

Jasno není ani o průběhu vraždy.

Údajně jeden z kněží dostal příkaz zamknout kostelní dveře, aby Václav nehledal na posvátné půdě záchranu a kostel nebyl znesvěcen jeho krví. Boleslav zřejmě dohonil bratra u branky v oplocení kostela. Nejprve ho lehce zranil mečem na hlavě (podle jiné verze jeho meč pouze sjel po Václavově kožichu a nalezené stopy zásahu na lebce byly staršího data), a když se napřahoval k druhé ráně, Václav mu meč vzal a jeho srazil k zemi. Pak mu zbraň vrátil a znovu se pokusil vstoupit do kostela. Sourozenec sice neměl odvalu vztáhnout na něj ruku podruhé, ale přivolal ozbrojence (údajně šlo o služebníky zvané Tita, Čista, Tuža a Hněvsa), kteří Václava několika ranami mečů a snad i kopí do břicha a hrudníku zabili. Krev, která vystříkla z jeho ran na stěny kostela, prý nešlo smýt celé tři dny, a dokonce se ani nevsákla do země.

Na Boleslavově hradě tehdy pobývala i matka Drahomíra. Když uslyšela, co se stalo, spěchala k mrtvému synovi, aby odnesla či dala odnést jeho tělo do chrámu. Pak uprchla do Charvátska kdesi ve Slezsku, protože se bála, že dojde k vraždění; otázkou je, zda se bála jen zmatků, nebo svého vlastního syna. Podle legendy se propadla do propasti nacházející se neda-leko hradčanského kapucínského kostela Panny Marie Andělské (poblíž Lorety), na jejímž místě byla postavena Boží muka.

Není ovšem prý vyloučeno, že k vraždě došlo neplánovaně a že za Václavovu smrt mohla Boleslavova prchlivost: možná se bratři jen trochu poškorpili a Boleslav (který těžce nesl, že je pouhým bratrem panovníka) v návalu zlosti vytasil meč. Možná ale všechno bylo od základu docela jinak, protože vražda se prý nemusela odehrát před boleslavským kostelem a vrahem či iniciátorem nemusel být Boleslav. Mohl jím být například nový východofranský král (Ota).

Ovšem i kdyby Václavovu smrt zavinil sám Boleslav, přivlastek Ukřutný dostal v jistém smyslu neprávem. Ačkoliv bratrovražda je samozřejmě hrozný čin, v oné době nebyla ničím výjimečným, takže takto nazýván mohl či měl být kdekdo. Lze se proto domnívat, že toto jeho označení mělo především zdůraznit Václavovu kontrastní účelovou svatost.

To ale nic nemění na tom, že podle našich měřítek Boleslav krutý byl. Nařídil rychle pohřbit bratra, povraždit členy jeho družiny i syna Zbraslava (ten se prý možná zachránil a později vládl kmeni Polabských Slo-

vanů, z něhož pocházela babička Drahomíra), a spěchal do Prahy převzít moc.

Co se **data vraždy** týče, již řadu let považují historici za nejpravděpodobnější, že se odehrála v pondělí 28. září* roku 935; **objevuje** se však i **tvrzení, že tento termín byl stanoven církví dodatečně na dosud volný den církevního kalendáře** – stejně jako byl dodatečně stanoven například den narození Ježíše.

* O více než tisíc let později zneužili tento pro Čechy významný den za II. světové války nacisté. Když v roce 1941 rezignoval údajně ze zdravotních důvodů první zastupující říšský protektor pro Čechy a Moravu Konstantin von Neurath, vpochodoval jeho nástupce Reinhard Heydrich na Pražský hrad právě 28. září. Přitom v české metropoli byl prokazatelně od předchozího dne a noc strávil v hotelu Esplanade.

Svatým neboli světcem se Václav stal podle tehdejších zvyklostí o tři roky později tím, že bratr nechal jeho ostatky převézt* z Boleslavi do pražské rotundy sv. Víta, v níž si přál být pohřben.

* Smuteční vůz jel tehdy v Praze přes řeku Vltavu údajně po jakémsi dřevěném mostě postaveném již roku 795. Na dn. Malostranském náměstí v místě dn. Matematicko-fyzikální fakulty UK se zastavil a nepohnul se, i když byli připřaháni další tahouni. Podle legendy k tomu došlo v místě, kde stávalo vězení, v němž byli věznění nevinní lidé. Ti byli zázračně osvobozeni a zřejmě právě na počest této události zde byla postavena koncem 11. a počátkem 12. století rotunda sv. Václava. Od 13. století sloužila jako kaple farního kostelíka sv. Mikuláše, předchůdce dn. honosného stejnojmenného chrámu. Protože rotundu v 17. století „spolkl“ jezuitský profesní dům určený pro nejvýše postavené (a řádové sliby složivší) členy řádu, bylo její odhalení v roce 2004 pro historiky příjemným překvapením.

K oficiálnímu svatořečení knížete Václava došlo teprve v roce 973 v souvislosti se založením pražského biskupství při kostele sv. Víta. A **národním svatým se stal díky události prezentované kronikáři jako zázrak**. Při něm šlo o to, že v roce 1126, tedy 190 let po své smrti, Václav údajně zadržil vítězství* Přemyslovce Soběslava I. nad králem římskoněmecké říše (Lotharem III.) u Chlumce nedaleko Teplíc.

* I když měl tento římskoněmecký král nad Přemyslovcem převahu, rozhodl se ho pro jistotu ještě zaskočit tím, že **ho vyprovokoval k boji již v únoru. To byla ovšem z jeho strany vsutku lstivá léčka**, protože tehdy se (až na výjimky) v tuto část roku prostě neválčilo. Důvod byl logický: bývala nouze jak o potravu pro vojáky, tak o píci pro koně, protože oboje si armády obstarávaly z větší či menší části rekvizicí neboli krádežemi cestou či v okolí místa boje. V jistém smyslu není tedy divu, že následné vítězství Přemyslovce bylo považováno či označováno za skutečný zázrak.

To, že postupně **přibývalo** slovanských i latinských **legend** oslavujících knížete Václava jako příkladného křesťana, bylo **pro Přemyslovce terno** a posílilo to jistě jejich prestiž.

Proto je pochopitelné, že tzv. Svatováclavský chorál* z 12. století začínající slovy „Svatý Václave, vévodo české země“ byl ve středověku považován za to, čemu my dnes říkáme hymna. Stejně tak je pochopitelné, že kníže Václav se dostal mezi blanické rytíře**, v jejichž čele měl vyjet na pomoc českému národu ve chvíli, kdy mu bude nejhůře.

* Zápis **textu chorálu** pochází z doby Karla IV. a zápis notový je z doby Jiřího z Poděbrad. Chorál prosil českého patrona těmito slovy: „*Svatý Václave, vévodo české země,/ kněže náš, pros za ny Boha, svatého Ducha !/ Kyrieleison./ – Nebeskéť jest dvorstvo krásné,/ blazě tomu, ktož tam pójde:/ v život věčný, oheň jasný svatého Ducha. !/ Kyrieleison./ – Pomoci tvé žádámy,/ Smiluj se nad námy,/ Utěš smutne, otžeň vše zlé, svatý Václave !/ Kyrieleison.*“

** **Blaník** se nachází asi 70 km jihovýchodně od Prahy, je vysoký 638 metrů a legenda o něm jako o úkrytu oné udatné armády je zřejmě dílem Mikuláše Vlášnického z Vlášenic u Pelhřimova. Podle něj **měli oni bojovníci zasáhnout ve chvíli**, kdy nedaleko odtud nastane tak dlouhá a krutá bitva, **že se krví naplní rybník ve víscé Býkovice**. Podobná pověst se poměrně dlouho vázala také k vyšehradské skále.

NEBOJOVNÝ OZBROJENEC A KOŠILE S ROZPARKY

Zpočátku býval sv. Václav zobrazován ve zbroji s knížecí korunou, mečem, štítem a praporcem. Lze to ovšem považovat nikoliv za důkaz jeho bojovnosti, ale za symbol jeho role ochránce českého národa, protože on sám nepovažoval boj za nejlepší řešení – proto byl přece ochoten platit tribut nikoliv „zdeděným“ Bavorům, ale momentálně silnějším Sasům. Ozbrojeného kopím (které prý možná původně bylo praporcem) a vyba-veného štítem ho zachytila např. i dvoumetrová opuková socha umístěná ve Svatováclavské kapli* pražského chrámu sv. Víta; dobromyslný výraz jeho tváře ale spíše připomíná mírumilovného Ježíše.

* **Svatováclavská kaple** je označována za **nejkrásnější část tohoto chrámu**. Byla postavena přímo **nad původním hrobem sv. Václava** nacházejícím se v jejím středu, a proto bylo ono místo opatřeno náhrobkem. Kaple o čtvercovém půdorysu s délkou stran 14 metrů stála zpočátku samostatně a dnes je vpravo od vchodu do chrámu. **Na její dveře** prý bylo přeneseno z boleslavského kostela **klepadlo, jehož se v roce 935 údajně držel umírající kníže Václav**.

Zdejší Václavova socha pochází z roku 1373 a jejím autorem je Petr Parléř (odvozeno od slova polír), jemuž zřejmě pomáhal synovec Jindřich. O tomto umělci se traduje, že jako první na světě měl možnost zhotovit hlavu sochy podle originální lebky. Mnozí historici však namítají, že takovou cennost, jakou byla lebka sv. Václava, by Karel IV. (za jehož vlády Par-

léř v Praze působil) nikdy k takovému účelu nezapůjčil – navíc kdyby ji měl dostat do rukou obyčejný „řemeslník“. Faktem ovšem zůstává, že antropologické přezkoumání lebky a rekonstrukce Václavova obličje provedené v 70. letech 20. století prokázaly, že **Parléřovo dílo bylo neobyčejně věrné**. Tomuto sochaři se podařilo zachytit i Václavův nos, který byl na špičce zahnutý a u kořene specificky prohnutý; ovšem poté, co byl tento „správný“ nos v chrámu sv. Víta uražen, dostala socha v roce 1866 nový, leč rovný a tudíž neodpovídající skutečnosti. Naproti tomu na ní mnou oslovený odborník neodhalil přemyslovský horní předkus (který je prý normálně rozpoznatelný na první pohled).

Od baroka usazovali sochaři knížete Václava na koně – na němž ho známe i z pražského Václavského náměstí. První takovéto sousoší od J. J. Bendla stálo nejprve v letech 1680–1879 přibližně v polovině náměstí (dnes jeho kopii najdeme na Vyšehradě) a druhé od J. V. Myslbeka stojí od roku 1912 nedaleko Národního muzea. Právě zde je k vidění nejstarší známý Václavův symbol – praporec, hodnocený jako znak suverenity. Zatímco o Bendlově soše někteří zlomyslníci tvrdí, že má rysy Habsburka Ferdinanda III., J. V. Myslbek* vypracoval tvar hlavy podle údajné Václavovy přilby (což ale někteří historici popírají) a vystihl prý i jeho tvář.

* Myslbekova socha vzešla ze soutěže, která měla hned dva vítěze – kromě jeho návrhu byl první cenou odměněn i **návrh Bohuslava Schnircha**. Ten však nakonec neuspěl – ačkoliv **jeho pojetí sv. Václava bylo považováno** veřejností i mnoha odborníky **za výstižnější**. Zatímco Myslbekův kníže je bojovně naladěný, Schnirchův byl mírumilovnější, a tím prý vyjadřoval lépe povahu sv. Václava: kopí držel v levé ruce (jako by si ho do ní přendal po skončeném boji) a pravou žehnal lidu. Zajímavý prý byl i podstavec, který představoval horu Blaník.

Sv. Václava připomíná kromě soch i i část tzv. Svatovítského pokladu – a to jeho přilba, kroužkové brnění a meč.

Přilba, k níž původně patřily i chrániče uší a týla, byla vykuta z jednoho železného plátu; z něj byl vytvarován i nánosník (ochrana pro nos),

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.